

The View of the Multicultural Global World in Social Studies Education: Intercultural Sensitivity

Ülkü ULUKAYA-ÖTELEŞ, Muş Alparslan University, ORCID ID: 0000-0002-5780-2034

Abstract

Due to the impact of globalization, the cohabitation status of individuals from different cultures is gradually increasing. This leads to the fact that homogeneous structures of society acquire a heterogeneous structure, and it becomes inevitable that individuals with different languages, religions, ethnicities, and sexual orientations interact. A related issue requires having positive emotions to communicate and maintain communication with people from different cultures, in other words, having intercultural sensitivity. Otherwise, it can lead to various problems that will negatively affect the peace and well-being of both societies and individuals. In order for individuals to have intercultural sensitivity, the educational process is an important element. In the context of this process, a number of courses can play an important role in gaining cross-cultural sensitivity with their content and objectives. Social studies is one of these courses. The teachers are the ones who will transfer the content of the course. In this regard, it is said that the status and level of intercultural sensitivity of teachers are important. In the current research, it is aimed to determine the level of intercultural sensitivity of social studies teacher candidates. In the study, the screening model was used. The intercultural sensitivity scale adapted to Turkish by Üstün (2011) was used as a data collection tool developed by Chen and Starosta (2000). The sample of the study consists of prospective teachers studying at İnönü University and Muş Alparslan University Department of Social Studies Teaching in the 2020-2021 academic year. The findings obtained from the research show that the level of intercultural sensitivity of prospective teachers is in the dimension of indecision, and the level of intercultural sensitivity differs according to the gender, university, class level, and settlement variable where the majority of life is spent.

Keywords: Culture, intercultural sensitivity, social studies.

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 22, No 3, 2021
pp. 2559-2581
DOI:10.17679/inuefd.1015113

Article Type
Research Article

Received
26.10.2021

Accepted
18.12.2021

Suggested Citation

Ulukaya-Öteleş, Ü. (2021). The view of the multicultural global world in social studies education: Intercultural sensitivity, Inonu University Journal of the Faculty of Education, 22(3), 2559-2581. DOI:10.17679/inuefd.1015113

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It is possible to clearly see the impact of globalization in all areas in the 21st century. Globalization has an impact on the demographic structures of societies in particular. This situation leads to the fact that many societies acquire a multicultural character. However, multicultural society structures encourage individuals to communicate with individuals from different cultures. The fact that individuals communicate with individuals with different characteristics, such as language, religion, ethnicity, health status, and sexual orientation highlights the concept of intercultural sensitivity. Intercultural sensitivity includes being sensitive to cultural differences and individuals belonging to different cultures. Thus, it is aimed to eliminate prejudices, otherness, humiliating and condescending attitudes and behaviors in interaction with people from different cultures. This situation is important in the context of the peace, future of multicultural societies, and the unity and togetherness of individuals. The educational process and the strength of the teachers who are the guides of this process are undeniable for individuals to have cultural sensitivity. As a matter of fact, the architects of the future are teachers and the students they train. Ethnocentric attitude, with the wealth of cultural diversity, is not seen as an element separator; moreover, communication requires cultural sensitivity, empathy, open-mindedness who do not have such skills as the teacher; unfortunately, both the structure of society is at odds with both the multicultural world.

Purpose

The current research aims to determine the level of intercultural sensitivity of Social Studies teacher candidates. For this purpose, answers to the following questions will be sought.

1. What is the level of intercultural sensitivity of teacher candidates?
2. Do the intercultural sensitivity levels of teacher candidates differ significantly according to the gender variable?
3. Do the intercultural sensitivity levels of teacher candidates differ significantly according to the university variable?
4. Do the intercultural sensitivity levels of teacher candidates differ significantly according to the grade level variable?
5. Do the intercultural sensitivity levels of teacher candidates differ significantly according to the place of residence where most of their life is spent?

Method

The model of the related research aimed at examining the intercultural sensitivity levels of Social studies teacher candidates from the perspective of various variables is the screening model that "aims to determine a situation that exists in the past or still exists in the way that it exists". In the screening model, the objectives were "What was it?", "What is it?" "What is it related to?" and "What does it consist of? it is expressed in question sentences such as " (Karasar, 2018).

Findings

When the findings obtained from the research are examined, it is seen that the intercultural sensitivity level of Social Studies teacher candidates is in the indecision dimension. Another finding obtained from the study is that the level of intercultural sensitivity of female teacher candidates is higher than that of male teacher candidates. Another finding of the related research is that the level of intercultural sensitivity of prospective teachers studying at Malatya İnönü University is higher than that of prospective teachers studying at Muş Alparslan University. Another finding obtained in the research aimed at determining the level of intercultural sensitivity of Social studies teacher candidates is that the level of intercultural sensitivity differs significantly according to the class level variable. Another finding obtained in the study to determine the intercultural sensitivity levels of social studies teacher candidates is that intercultural sensitivity also increases in parallel with the increase in the grade level. The last finding obtained from the study is that the intercultural sensitivity level of teacher candidates who spend most of their lives in cities and metropolises is higher than teacher candidates who spend most of their lives in towns and villages.

Discussion & Conclusion

It has been determined that the level of intercultural sensitivity of social studies teacher candidates is in the dimension of ambivalence. This situation can be interpreted as the fact that the intercultural sensitivity levels of teacher candidates are neither low nor high. Another finding obtained from the research is that the level of intercultural sensitivity of female teacher candidates is higher than that of male teacher candidates. The finding obtained from the research can be explained by the fact that women are more tolerant and understanding. In the study, it was determined that the intercultural sensitivity levels of prospective teachers studying at İnönü University were higher than those of prospective teachers at Muş Alparslan University. The relevant finding may be related to the transportation facilities, population, economic structure of the provinces where universities are located, and the number of universities they have. Another finding of the study is that the level of intercultural sensitivity of prospective teachers studying in grade 4 is higher than other grade levels. This can be attributed to the fact that the time spent by students with individuals from different cultures increases towards the end grades and the qualities of social studies education. The final finding obtained from the research is that the intercultural sensitivity levels of teacher candidates who spend most of their lives in cities and metropolises are higher than those who spend them in villages and districts. The corresponding finding can be explained by the cosmopolitan structure of cities and metropolises.

Çokkültürlü Küresel Dünyanın Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Görünümü: Kültürlerarası Duyarlılık

Hepimiz kaçıp kurtulamadığımız bir ağın içerisinde karşılık olarak tek bir kader örgüsüne bağlıyız. Birimizi doğrudan etkileyen, hepimizi dolaylı olarak etkiler. Gerçekliğin karşılıklı ilişkisinden ötürü birlikte yaşamak zorundayız.

Genç Martin Luther

Ülkü ULUKAYA-ÖTELEŞ, Muş Alparslan University, ORCID ID: 0000-0002-5780-2034

Öz

Küreselleşmenin etkisiyle farklı kültürden bireylerin birlikte yaşama durumu giderek artmaktadır. Bu durum homojen toplum yapılarının heterojen bir yapı kazanmasına yol açmakta ve farklı dil, din, etnik köken ve cinsel yönelime sahip bireylerin etkileşim kurması kaçınılmaz hale gelmektedir. İlgili husus ise farklı kültürden bireylerle iletişim kurmaya ve sürdürmeye yönelik olumlu duygulara sahip olmayı diğer bir deyişle kültürlerarası duyarlılığa sahip olmayı gerektirmektedir. Aksi bir durum hem toplumların hem de bireylerin huzuru ve refahını olumsuz yönde etkileyecek çeşitli problemlere yol açabilir. Bireylerin kültürlerarası duyarlılığa sahip olmasında ise eğitim-öğretim süreci önemli bir unsurdur. Bu süreç bağlamında birtakım dersler içeriği ve amaçları ile kültürlerarası duyarlılığın kazandırılmasında önemli rol oynayabilir. Sosyal bilgiler bu derslerden biridir. Dersin muhtevasını aktaracak olan kişiler ise öğretmenlerdir. Bu bağlamda öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılığa sahip olma durumunun ve düzeyinin önem arz ettiği söylenir. İlgili araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada tarama modelinden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen Üstün (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan kültürlerarası duyarlılık ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesi ve Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin kararsızlık boyutunda olduğunu ve kültürlerarası duyarlılık düzeyinin cinsiyet, öğrenim görülen üniversite, sınıf düzeyi ve yaşamın yoğunluğunun geçirildiği yerleşim yeri değişkenine göre farklılaştığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, kültürlerarası duyarlılık, sosyal bilgiler.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 22, Sayı 3, 2021
ss. 2559-2581

DOI:10.17679/inuefd.1015113

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
26.10.2021

Kabul Tarihi
18.12.2021

Önerilen Atıf

Ulukaya-Öteleş, Ü. (2021). Çokkültürlü küresel dünyanın sosyal bilgiler eğitimindeki görünümü: Kültürlerarası duyarlılık. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 2559-2581. DOI:10.17679/inuefd.1015113

Çokkültürlü Küresel Dünyanın Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Görünümü:

Kültürlerarası Duyarlılık

Kültür Kavramı

Bir kavramın insan zihninde tasavvuruna yönelik yapılan tanımlamalar bazen yetersiz kalabilir. Bu durum tanımı yapılmak istenen kavramın çok anlamlı yapısından kaynaklanabilir. Kültür de farklı anlamları muhteva eden yapısıyla çok sayıda tanıma sahip bir kavramdır. Bir kültür bilimci kültür kavramına yönelik tanım sayısının fazlalığının kültürde “tanım enflasyonuna” yol açtığını belirtmektedir (Köktürk, 2006: 12). Nitekim iki Amerikalı araştırmacı 1952 yılında kültür konusunda yayımladıkları antropolojide, kültür kavramının yüz altmıştan fazla tanımını derlemiş ve tartışmışlardır. Kültüre yönelik tanımlamalar şüphesiz o tarihten günümüze değin artmıştır. Bu durum ise çeşitli araştırmacılar tarafından yer yer eleştirilmiş ve “bir kavramın bu kadar tanımı varsa bu kavram tanımlanamaz” savını da beraberinde getirmiştir (Güvenç, 2011). Fakat bir kavramın tanım sayısının fazlalığı aslında onun tanımlanamaz olduğunu değil farklı anlamları da kapsayan zengin bir içeriğe sahip olduğunun göstergesidir. Bu doğrultuda belki de yapılacak en doğru şey kültür kavramının çok anlamlı bir yapısı olduğunu kabul etmek ve tek bir kültür tanımının doğruluğu ön yargısına kapılmamaktır.

Araştırmacıların tanım konusunda uzlaşamadıkları kültür kavramı, Latince kökenli olup “toprağı ekmek, sürmek” manasına gelmektedir. Nitekim kavram Türkçede ve Fransızcada “ekin” karşılığında kullanılmıştır (Güvenç, 2011: 122). Kavram bu anlamının yanı sıra iptidâî kültür, ileri kültür, beşerî kültür, teknik kültür, yerleşik kültür, aşiret kültürü, kültür kavimleri-tabiât kavimleri manalarında da kullanılmıştır (Kafesoğlu, 1998: 15). Fakat bu deyimler de kültürü ifade etmede yeterli olmamış ki sosyologlar, sosyal psikologlar, antropologlar ve kültür tarihçileri kavramı tanımlama faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

Kültür geniş mânada insanoğlunun varlığını hissettirdiği tüm mekânlarda gözlenebilen ve bireyin bireyle ve bireyin doğayla kurduğu ilişkideki standartları ve davranış kurallarını belirleyen bir bütün olarak ifade edilebilir. O halde gözlerimizi bir insanın yaşam alanına çevirdiğimizde onun kültür alanına misafir olduğumuz söylenebilir. Bu alanda ilk dikkat çeken fiziki ve somut kültür öğeleridir. Fakat mekândaki bireylerle girilen etkileşimle beraber manevi kültür öğeleri de kendini hissettirmeye başlayacaktır. Bu bağlamda kültür bir grup insan tarafından üretilen ve öğrenilen neredeyse her şeyi kapsayan (Morris, 1976: 9) kompleks bir yapı olarak tanımlanabilir. Malinowski'nin (1992) “*Bilimsel Bir Kültür Teorisi*” adlı eserinde kültür işlevsel bir araç, ihtiyaçların karşılanmasında somut ve özel problemlerin çözülmesinde bir yardımcı olarak tanımlanmaktadır. İngiliz Antropolog Tylor (2016) ise kültürü, “*İnsanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, adetle ve diğer yetenekler ile alışkanlıklardan oluşan karmaşık bir bütün*” olarak tanımlamaktadır. Bir diğer yandan İngiliz kuramcılar Richard Hoggart ve Raymond Williams kültürü bir “*yaşam biçimi*” olarak ifade etmektedir (Yücel & Bourse, 2017). Kültürün yaşam biçimi olarak ifadesi ise salt maddi öğelerden oluşan bir kavram olarak algılanmasına yol açabilir. Böylesi bir bakış açısı kültürün içinde barındırdığı aidiyeti ve ruhu saf dışı bırakır (Ersoy, 2020). Oysaki kültür, varlığımızın yapısını belirleyen sosyal süreçler vasıtasıyla öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin oluşturduğu bir bütündür (Sapir, 1924: 402).

Kültürün maddi öğeleri binalar, kıyafetler, araç ve gereçler iken manevi öğeleri inançlar, gelenekler, normlar, düşünce biçimleri, sanat ve eğlence anlayışlarıdır (Ozankaya, 1992: 218-219). Böylesi bir sınıflandırma kültürün maddi ve manevi öğelerinin birbirinden kopuk olduğu manasına gelmemelidir. Nitekim İskoçya'da erkeklerin giydiği yöresel bir kıyafet olan kilt, Japonya'nın geleneksel kıyafeti olan kimono ya da Hindistan'ın geleneksel kıyafeti sâri maddi bir kültür ögesi sayılsa da bu kıyafetler ait olduğu toplumun inanç ve geleneklerini de yansıtmaktadır. Bu kapsamda maddi ve manevi kültür öğelerinden iç içe geçmişlik söz konusu olup, bilhassa maddi öğelerde meydana gelen değişme manevi öğeleri de etkileyip değişikliklere yol açabilmektedir. Bireylerin kültür kavramını maddi ve manevi yönleriyle bütünleştirip içselleştirilmesi ise ancak kültürü kazanmasıyla mümkündür.

Bireylerin kültürünü kazanması sosyalleşme süreciyle gerçekleşmektedir. Sosyalleşme, bireylerin içerisinde yaşadığı toplumun inanç ve değerlerini kısacası kültürünü kazanarak onunla bütünleşmesi ve onun uyumlu bir üyesi olması olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda bireylerin sosyalleşme süreci ile kültürünü kazandığı söylenebilir. Bireylerin sosyalleşmesinde etkili olan başlıca faktörler ise; aile, eğitim ve kitle iletişim araçlarıdır (Gündoğdu, 2013).

Aile çocuğun sosyalleşmesinde etkili olan ilk faktör olarak ifade edilebilir. Çocuğun fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının ilk giderildiği yer ailedir. Aile yapısı içerisinde anne ve baba çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra gösterdiği sevgi ve şefkatle onu hayata bağlar. Bunun yanı sıra toplumun değerlerini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini yani kültürünü çocuğa aktarır. Çünkü aile içinde bulunduğu kültürün bir parçası ve aktarıcısıdır (Gürler, 2005). Aile içerisinde başlayan sosyalleşme süreci çocuğun eğitim hayatına başlamasıyla farklı bir boyuta taşınır. Eğitim süreciyle çocuk aile içerisinde kazandığı değer, inanç, gelenek ve göreneklere yönelik bilgisini artırma olanağı elde etmektedir. Öğretim programları, ders kitapları hatta okul kuralları toplumun kültürünü yaşatacak şekilde düzenlenmektedir. Bu kapsamda aile ve eğitim kurumlarının sosyalleşme kapsamında çocuğun kültürel değerlerini kazanmasında önemli katkıları olduğu söylenebilir. Çocuğun kültürel değerlerini benimsemesinde ve kültürüne yönelik tutumunda etkili bir diğer husus ise kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde kitle iletişim araçları, bireylerin sosyalleştirme sürecinde aile ve okulla yarışan ve hatta onları geçen bir etkiye sahip olmuştur (Vatandaş, 2020: 822). Bugün televizyon, bilgisayar, telefon gibi araçlar çocuğun hem kendi kültürüne bakış açısını hem de diğer kültürlerle bakış açısını etkileyebilmektedir. Bireyler kitle iletişim araçlarıyla farklı kültürle temas etme imkânı elde edebilmekte ve çokkültürlü dünyaya adım atmaktadır.

Sonuç olarak; bireyin kültürünü kazanma sürecinin sosyalleşme süreciyle cereyan ettiği aile, eğitim ve kitle iletişim faktörlerinin önem taşıdığı söylenebilir. Fakat burada üzerinde önemle durulması gereken bir başka nokta ise farklı kültürlerle birlikte yaşamanın giderek arttığı günümüz toplumlarında bireylerin sadece kendi kültürünü kazanıp tanınmasının yeterli olmadığıdır. Günümüzün çokkültürlü toplumlarının fertleri farklı kültürle birlikte yaşamının bir gereği olarak farklı kültürleri de tanımalı, onlarla iletişim kurabilmeli dahası kültürlerarası duyarlılığa sahip olmalıdır.

Kültürlerarası Duyarlılık

Günümüzde toplumsal yapıların giderek çeşitlendiği görülmektedir. Küreselleşmenin toplumlar arasındaki ilişkileri destekleyen yapısının bu durumda etkili olduğu söylenebilir. Nitekim bugün farklı kültüre mensup bireylerin yan yana yaşadığı ve ortak noktalarının giderek

güçlendiği görülmektedir. Bu durum küreselleşmenin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarının bireyleri dünyaya açılmaya iten gücüyle ilişkilendirilebilir. Böylesi bir güç beraberinde çokkültürlülüğü meydana getirmektedir.

Çokkültürlülük 1960 yılların sonundan itibaren Kanada ve Avustralya'da göçmen ve yerli halkın kültürel yapılarının muhafaza edilip yaşatılması gerektiği inancının giderek güçlenmesinden doğan bir fikir olarak tezahür etmiştir. Bu fikir zamanla ABD, Almanya ve Büyük Britanya gibi farklı ulusları bünyesinden barındıran devletler tarafından benimsenmeye başlanmıştır (Kayabaşı & Kayabaşı, 2021). Bu husus ise araştırmacıları çokkültürlülük kavramını tanımlayamaya, devlet yöneticilerini ise çokkültürlü toplum yapılarının niteliklerine uygun düzenlemeler yapmaya teşvik etmiştir. Çokkültürlülük, bünyesinden iki ya da daha çok sayıda kültürel topluluğu barındıran ulus olarak tanımlanabilir (Parekh, 2002:7). Bir diğer tanımda kavram, belirli bir toprak parçası üzerinden farklı dil, din, ırk ve etnik kökene sahip grupların birlikte yaşaması, çalışması ve sosyo-kültürel etkileşimde bulunması olarak tanımlanmıştır (Banks, 2009). Taylor (1994) ise çokkültürlülüğü, farklı kültür gruplarının varlığını kabul etmekten ziyade, onların değerli olduğunu kabul etmek olarak ifade etmiştir. Çokkültürlülüğe yönelik tanımlarda bazı farklılıklar olduğu söylenir. Fakat esasen önemli olan çokkültürlülük tanımlarındaki farklılıklardan ziyade onun varlığı, birey ve toplum bağlamında yarattığı etkilerin doğru olarak değerlendirilmesidir. Bu durum çokkültürlü toplumların geleceği için önem arz etmektedir.

ABD, Avustralya, Kanada, Almanya ve Türkiye çokkültürlü toplum yapılarıyla ön plana çıkan dünya devletleri arasında yer almaktadır. Nitekim ABD'deki ilk elli şehir arasında otuz iki şehir etnik azınlığın çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra ABD'deki nüfus sayımlarına göre, toplam nüfus içerisinde beyazların oranı 2000'de %69,1'den 2010'da %63,7'ye düşerken, etnik azınlıkların oranı 2000'de %30,9'dan 2010'da %36,3'e yükselmiştir. Etnik azınlıklar arasında Hispanikler ülke nüfusunun %16'sını oluşturmaktadır (Chen, 2021). Avustralya istatistik bürosunun verileri ise, Avustralya'daki nüfusun yaklaşık yüzde 30'unun göçmenlerden oluştuğunu göstermektedir (Mizuno, 2021). Türkiye'de Çerkez, Laz, Kürt, Ermeni, Arap ve Gürcü olmak üzere farklı etnik grupları bünyesinde barındıran çokkültürlü devletlerden biridir. Çokkültürlü toplum yapılarının belirtilen ülkelerle sınırlı olmadığı çeşitli nedenlerden dolayı toplumlar arasındaki nüfus hareketliliğinin tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar yoğun ve sürekli olduğu görülmektedir. İlgili husus çokkültürlü toplum sayılarının artacağı yönünde yorumlanabilir. Fakat bu durum hem bireyler hem devletler bağlamında bazı olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu sorunların üstesinden gelinmesinde ise bireylerin kültürlerarası iletişim yeterliliğine sahip olması etkili olacaktır.

Kültürlerarası problemlerin çözülmesinde kültürlerarası iletişim önemli bir yere sahiptir. Bu önemi esasen kültür ve iletişim arasındaki ilişkide aramak yanlış olmayacaktır. Kültür dünyaya düzen ve biçim verme mantığıdır ve kendisini dil ve düşünce, anlam ve eylem biçimlerinde ortaya koyar. Dinamik olan kültür iletişimi yönlendirir, iletişimde kültürü yeniden üretir ve şekillendirir. Bu bağlamda kültür iletişimidir, iletişimde kültürdür denilebilir. Nitekim iletişim bir kültürün içinde gerçekleşir ve onun bir parçasıdır. Semboller, işaretler ve kodlar kişilerarası iletişimde taşıyıcı vazifesi görür. Bu öğelerin muhteva ettiği anlam paylaşılan kültürün anlayışına dayanır (Alioğlu, 2011). Kültürlerarası iletişimde birey iletişim kurduğu farklı kültürlerin bu öğelerini anlamlandırır ve farklı kültürlere mensup bireylerle iletişim kurarken uygun ve etkili iletişim

kurma becerisini geliştirir ki bu tam olarak kültürlerarası iletişim yeterliliği olarak ifade edilir (Wiseman, 2002).

Kültürlerarası iletişim farklı kültürel yapılara ve yaşam tarzlarına sahip bireylerin iletişim kurabilmesi için farklılıkları kabul edip tanınması sonrasında uzlaşma alanı yaratmasıdır. Böylelikle basmakalıp düşüncelerin, ön yargıların, ayırıcı, aşağılayıcı tutumların dahası etnosentrizmin önüne geçilir ve kültürlerarası iletişime uygun davranışlar sergilenir (Özdemir, 2011). Kültürlerarası iletişime uygun davranışların gösterilmesi kültürel farklılıkları anlamaya ve değerlendirmeye ilişkin uygun ve etkili davranış geliştirme becerisi olarak ifade edilen kültürlerarası duyarlılığının da bir göstergesidir.

Kültürlerarası iletişim yeterliliğinin kazanılmasının temel koşulu olarak (Aksoy, 2012) olarak ifade edilen kültürlerarası duyarlılık, bireyin farklı kültürden bireylerle iletişim kurmasına ve devam ettirmesine katkı sağlayacak motivasyonu kazanmış olması olarak ifade edilebilir. Chen & Starosta (1997) kültürlerarası duyarlılığı "*Bireylerin kültürel yapılardaki farklılıkları tespit edip anlaması ve kültürlerarası iletişim sürecinde olumlu bir duygu geliştirme yeteneğine sahip olması*" şeklinde tanımlamaktadır. Toplum psikolojisi ve kültürlerarası psikoloji alanında çalışmalar yapan Bhawuk & Brislin (1992) ise kültürlerarası duyarlılığı, "*farklı kültüre mensup bireylerin bakış açılarına karşı duyarlı olabilme*" olarak tanımlamaktadır. Esasen kültürlerarası duyarlılık kültürel farklılıkların olumsuz ya da ayırıcı bir işleve sahip olmadığı aksine farklılıkların zenginlik olduğu ve kabul edilmesi gerektiğine yönelik kişisel duygular (Fritz, Mollenberg & Chen, 2002) olarak tanımlanabilir.

Farklılıkların kabulü ve yaşatılması anlayışı üzerine kurulu olan kültürlerarası duyarlılığın dört özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler; öz kavramı (benlik kavramı), açık fikirlilik, peşin hükümlü olmama ve sosyal rahattır (Fritz, Graf, Hentze, Mollenberg & Chen, 2005). Öz kavramı, bireyin kendini algılaması ve kabullenmesi manasına gelmektedir. Nitekim bireyin olumlu benlik algısına sahip olması farklı kültürden bireyleri kabul etmesi ve benimsemesi üzerinde etkilidir. Açık fikirlilik ise bireylerin yeni fikirlere kapalı olmamasıdır. Böylelikle bireyler farklı kültürün üyelerinin fikirlerine karşı da kabullenici bir tutum sergileyebilir. Kültürlerarası duyarlılığın bir diğer özelliği olan peşin hükümlü olmama ise bireyin farklı kültürden bireylerle iletişim kurmasına engel teşkil edecek fikirleri önemsememedir. Kültürlerarası duyarlılığın son özelliği olan sosyal rahattır, kültürlerarası iletişimin önünde bir engel olan kaygının kontrol altında tutulmasıdır (Erdoğan, 2018). Bu dört özelliğin sağlanmış olması kültürlerarası duyarlılık yetkinliğinin geliştirilmesinde önemli kabul edilmektedir. Milton J. Bennett ise kültürlerarası duyarlılığının gelişiminin kavramsallaştırmaya çalışmış (1986, 1993) ve kültürlerarası duyarlılık gelişim modelini (DMIS) geliştirmiştir.

Kültürlerarası duyarlılık gelişim modeli (DMIS) bireylerde kültürlerarası duyarlılığının gelişiminin etnomerkezci boyuttan etnorelativist boyuta doğru olduğunu kabul etmektedir. Etnomerkezci boyut bir kültürün gerçekliğinin merkezi bağlamda deneyimlediği inkâr, savunma ve en aza indirme basamaklarından etnorelativist boyut ise bir kültürün diğer kültürler bağlamında deneyimlendiği kabul, uyum ve entegrasyon basamaklarından oluşmaktadır.

Tablo 1.**Bennett'in Kültürlerarası Duyarlılık Gelişme Modeli**

Etnomerkezci	Etnorelativist
<i>Kendi kültürünü diğer kültürlerin merkezine yerleştirme ve üstün olduğunu düşünme.</i>	<i>Kültürlerin yalnızca birbirlerine göre anlaşılabilceğini varsayma.</i>
Kültürel Farklılığı İnkâr (Denial):	Kültürel Farklılığı Kabul (Acceptance)
İzolasyon: <i>Sahip olunan kültürel yapının dışına çıkmayı reddetme.</i>	Davranışsal Farklılıklara Saygı: <i>Kendi kültürümün eşit derecede karmaşık dünya görüşlerinden sadece biri olduğu gerçeğini kabul etme.</i>
Ayrılık: <i>Sahip olunan kültürel yapının ve dünya görüşünün değişimine engel olmak amacıyla diğer kültürlerden uzak durma.</i>	Değer Farkına Saygı: <i>Tüm değerlerin ve inançların kültürel bağlamda varlığını kabul etme.</i>
Kültürel Farklılığa Karşı Savunma (Defense)	Kültürel Farklılığa Uyuma (Adaptation)
Aşağılama: <i>Dünyanın biz ve ötekiler anlayışı üzerine kurulduğunu ve bu kapsamda kendi kültürünün en iyisi olduğunu düşünme.</i>	Empati: <i>Farklılığa uyum sağlayabilmek ve empati yoluyla bilinçli olarak başka bir bakış açısına, başka bir kültürel referans çerçevesine geçebilmek için yeterli kültürlerarası iletişim becerileri geliştirme.</i>
Üstünlük: <i>Kendi kültürünü diğer kültürlerden üstün görme.</i>	Çoğulculuk: <i>Farkın her zaman ilgili kültür bağlamında anlaşılması gerektiğini anlama. Birden fazla dünya görüşünü içselleştirme.</i>
Tersleme: <i>Benimsenen kültürün kendi kültüründen daha üstün olduğunu kabul etme.</i>	
Kültürel Farklılığı Küçümseme (Minimization)	Kültürel Farklılıkta Bütünlük (Integration)
Fiziksel Evrenselcilik: <i>Tüm insanların ortak biyolojik özelliklere sahip olduğunu ve bu özelliklerin kültürler arasında tanınabilen davranışları belirlediğini kabul etme.</i>	Bağlamsal Değerlendirme: <i>Bir durumun değerlendirilmesinde birden fazla kültürel referans çerçevesini manipüle edebilme, alternatifleri seçebilmek için kendinin bilincinde olma.</i>
Transandantal Evrenselcilik: <i>İnsanların evrensel değerleri paylaştığını kabul etme ve bu doğrultuda kültürel dünya görüşünün unsurlarının evrensel olarak deneyimlendiğini varsayma.</i>	Yapıcı Marjinallik: <i>Kimliğin herhangi bir kültüre dayanmadığını kabul etme ve kendi gerçekliğinin yaratıcısı olma.</i>
Tehlike: <i>Kültürel farklılıkları önemsizleştirme veya romantikleştirme.</i>	

Kaynak: Bennett, 1993

Tablo 1 incelendiğinde DMIS'in ilk üç basamağının etnomerkezci boyut altında yer aldığı görülmektedir. Etnomerkezçilik genel manada bireyin kendi kültürünü diğer kültürlerden üstün görmesi anlayışına dayanmaktadır. Bu boyutun ilk basamağını kültürel farklılığın inkârı oluşturmaktadır. Bu basamakta birey sahip olunan kültürel yapının dışına çıkmama yani izolasyon eğilimi veyahut dünya görüşünün değişimine engel olmak amacıyla diğer kültürlerden uzak durma manasına gelen ayrılık eğilimini gösterebilir. İlgili boyutun ikinci basamağı olan savunmada ise kendi kültürünün en iyi olduğunu düşünerek diğer kültürleri aşağılama, kendi kültürünü üstün görme ve benimsenen kültürün kendi kültüründen daha üstün olduğunu kabul etme manasını taşıyan tersleme eğilimleri yer almaktadır. Etnosentrik boyutun son basamağı ise küçümsemedir. Küçümseme tüm bireylerin biyolojik özelliklerinin aynı olmasının kültürlerarasında tanımlanabilen davranışları oluşturduğunu ifade eden fiziksel evrenselcilik, tüm insanların evrensel değerleri paylaştığı bu bağlamda kültürel dünya görüşünün evrensel olarak deneyimlendiğini ifade eden transandantal evrenselcilik ve son olarak kültürel farklılıkları önemsiz görme anlamını içeren tehlike eğilimlerinden oluşmaktadır. DMIS'in ikinci üç basamağı ise etnorelativist boyut altında yer almaktadır. Kişinin kendi kültürünü diğer kültürler

bağlamında deneyimlenmesi anlamını içeren etnorelativist boyutun ilk basamağını kabul oluşturmaktadır. Kabul kendi kültürünü dünya üzerindeki kültürlerden biri olarak görme durumu anlamını içeren davranışsal farklılıkları kabul ve değerlerin kültürel bağlamda göreliliğini ifade eden değer farkına saygı eğilimlerinden oluşmaktadır. Bu boyutun ikinci basamağını ise uyum oluşturmaktadır. Uyum farklı bir kültüre ait deneyimin o kültüre uygun algı ve davranış geliştirdiği anlayışını yansıtan empati ve perspektif alma veya referans çerçevesini diğer kültürlerle göre değiştirme yeteneği olan çoğulculuk eğilimlerinden oluşmaktadır. Etnorelativist boyutun son basamağı ise kültürel farklılıkta bütünlüktür. Kültürel farklılıkta bütünlük bir durumun değerlendirilmesinde farklı referans çevrelerini yönlendirme, alternatifleri değerlendirecek bilince sahip olma anlamlarını içeren bağlamsal değerlendirme ve kişinin benlik deneyiminin farklı kültürel dünya görüşlerinin içine ve dışına hareketi içerecek şekilde genişletildiği anlamını içeren yapıcı marjinalite eğilimlerinden oluşmaktadır.

Bireylerin etnomerkezci boyuttan etnorelativist boyuta doğru ilerlemesi kültürlerarası duyarlılığının geliştiğinin göstergesidir. Bu durum çokkültürlü toplumların lehine bir durumdur. Fakat bireylerin etnomerkezci boyutta yer alan basamaklardan birini benimsemeleri maalesef çok kültürlü küresel dünyaya uygun değildir. Bu bağlamda bireylerin etnomerkezci boyuttan etnorelativist boyuta geçmesi diğer bir ifade kültürlerarası duyarlılık kazanması gereklidir. Bu durum kültürlerarası duyarlılığın kazandırılmasında eğitimi özellikle de kültürlerarası duyarlılığa uygun amaç ve içeriğiyle sosyal bilgiler eğitimini önemli kılmaktadır.

Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Kültürlerarası Duyarlılık

Sosyal bilgileri insan hayatına dair kesitlerin aynadaki yansıması olarak ifade edebiliriz. Bu bağlamda da sosyal bilgilerde bireyin kendi ve başkalarının yaşamına eğilişi söz konusudur. Bu eğiliş bireylere toplumsal yaşamı düzenleyen kuralları görüp sorumlu bir vatandaş olmayı öğretmektedir. Sosyal bilgilere yönelik tanımlar da bu durumu destekler niteliktedir. Bu doğrultuda Garcia ve Michaelis (2001) sosyal bilgileri; demokratik bir toplumda sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek amacıyla insan ilişkilerinin incelenmesi ve kültürel mirasın genç nesillere aktarılmasını mümkün kılan program alanı olarak tanımlamıştır. Erden (2000) ise sosyal bilgileri; ilköğretim okullarında iyi ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler disiplinleri arasından seçilmiş bilgiler ışığında öğrencilere toplumsal yaşama dair bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı çalışma olarak ifade etmiştir. Bir diğer tanımda ise sosyal bilgiler; bireyin yaşamını idame ettirdiği toplumu konu edinen ve bireyin etkin vatandaş olması için sahip olması gereken bilgi, beceri ve değerleri içeren bir ders (Zarrillo, 2004) olarak tanımlanmıştır. Tanımlar incelendiğinde bireyin toplumsal yaşamda aktif olarak rol oynaması bunun içinde yaşadığı toplumun bilgi, beceri ve değerleriyle bütünleşmesinin önemli olduğuna yönelik bir kabullenişin söz konusu olduğu görülmektedir. Yaşanılan topluma ait bilgi, beceri ve değerlerin tamamını ise o toplumun kültürü olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Nitekim kültür bir yaşam biçimi ve buna ilişkin standartlardır. Öyleyse sosyal bilgiler ile kültür arasında önemli bir bağ olduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler öğretimine yönelik en eski yaklaşımlardan vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler eğitimi incelenerek bu bağ daha iyi anlaşılabilir.

Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilgilerin temel amacının öğrencilere kültürel mirasın aktarılması onların iyi bir vatandaş olmalarına yardımcı olma olduğunu kabul etmektedir. Bu doğrultuda öğrencilere geçmişteki bilgi ve temel olgular; temel toplumsal kurumlar, değerler ve inançlar kazandırılmaya çalışılmaktadır (Erden 2000). Böylelikle

öğrencinin geçmişini öğrenmesi ve onunla gurur duyması, sorumluluk alması, toplumsal yaşamın ahengini bozmayacak davranışlar sergilemesi dahası kültürünü koruması ve yaşatması beklenmektedir.

Sosyal bilgiler öğretimine yönelik en eski yaklaşım sosyal bilgilerin en temel amacının kültürel değer ve inançların genç kuşaklara aktarılması ve böylelikle topluma uyumlu bireyler yetiştirilmesi olduğunu göstermektedir. O halde bireyin yaşadığı toplumun kültürünü öğrenmesinde sosyal bilgilerin etkili bir araç olarak kullanılabileceği söylenebilir. Yalnız burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus daha bulunmaktadır. Bu husus da sosyal bilgilerin bireyin yaşadığı toplumun kültürünü öğrenmesinde etkili olduğu kadar diğer toplumların kültürlerinin öğrenilmesinde ve yaşatılmasında da etkili olduğudur. Nitekim sosyal bilgilerin bir konu alanı ya da ders olarak ortaya çıkışı 20. yüzyılın başında ABD'deki çokkültürlü yapının bir kaosa dönüşmesini engellemek ve farklı kültüre mensup bireylerin birlikte yaşamasına ortam yaratmaktır. Günümüzde ise ABD dışında pek çok toplumun yapısı heterojen bir nitelik kazanmıştır. Bu durumun hem ülkelerin hem de bireylerin refah ve mutluluğu için avantaja çevrilmesi gerekmektedir. Farklı kültüre mensup bireylerle iletişim kurmada olumlu bir duyu haline sahip olma durumunu ifade eden kültürlerarası duyarlılık ilgili hususta etkili olacaktır. Sosyal bilgiler dersi de hem varoluş gayesi hem de günümüz eğitim eğitim-öğretim sürecinde üstlendiği misyonla kültürlerarası duyarlılığın bireylere kazandırılabilmesi bir niteliğe sahiptir. Bu hususu sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlarında görmek mümkündür. İlgili amaçların 16. maddesi "*Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeli*" olarak programda geçmektedir. Programda yer alan becerilerden empati, iletişim, kalıp yargı ve ön yargıları fark etme ile değerlerden duyarlılık, eşitlik, özgürlük, saygı ve sevgi de kültürlerarası duyarlılığın kazandırılmasında önemli öğelerdir. Bu doğrultuda gerek sosyal bilgilerin ortaya çıkış gerekçesi, temel amacı gerekse sosyal bilgiler öğretim programında yer alan beceri ve değerlerin niteliği sosyal bilgileri kültürlerarası duyarlılık kazandırmada önemli hale getirmektedir.

Sosyal bilgiler eğitiminin, farklı kültürlerle birlikte yaşama onlarla doğru, etkin iletişim kurma olanağı sağladığı aşikârdır. Bu hususu kültürlerarası duyarlılık kazandırmada göz ardı etmek mümkün de değildir. Fakat önemli olan bir başka husus vardır ki kültürlerarası duyarlılık sahibi bireylerin varlığı ancak buna bağlıdır. Bu husus da öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılığa sahip olup olmadığıdır. Kendi kültürü dışında diğer kültürlerin varlığını kabul etmeyen, onları görmezden gelen, aşağılayan varlığını tehdit olarak algılayan öğretmenlerin farklı kültürlere duyarlılık gösteren öğrenciler yetiştirmesi maalesef mümkün değildir. Öğrenciler ise henüz karakter gelişimini tamamlamadığı için öğretmenini rol model almaya ve onun fikir ve tutumlarını benimsemeye eğilimlidir. Öğrenciler için bu doğru olanıdır. Öyleyse etnik merkezci bir tutuma sahip olan öğretmenler etnik merkezci bir tutuma sahip öğrenciler yetiştirir demek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimi kadar bu eğitimden sorumlu öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılık düzeyinin önem arz ettiği söylenebilir. Fakat yapılan literatür taraması sosyal bilgiler öğretmenlerinin veyahut öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyini belirlemeye yönelik yeterli sayıda çalışma olmadığını göstermektedir. İlgili çalışmanın bu bağlamda katkıları olabileceği söylenebilir.

Araştırmanın Amacı

Mevcut araştırma sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara yanıt aranacaktır.

1. Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılığı ne düzeydedir?
2. Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri öğrenim görülen üniversite değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri yaşamın çoğunluğunun geçirildiği yerleşim yeri değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesini amaçlayan ilgili araştırmanın modeli “geçmişte ya da halen var olan bir durumun var olduğu şekliyle tespit edilmesini gaye edinen” tarama modelidir. Tarama modelinde amaçlar “Ne idi?”, “Nedir?” “Ne ile ilgilidir?” ve “Nelerden oluşmaktadır?” gibi soru cümleleriyle ifade edilmektedir (Karasar, 2018).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan devlet üniversitelerinin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda öğrenim gören öğretmen adayları örneklemi ise 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Muş Alparslan Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Örneklem belirlenmesinde kazara örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Kazara örnekleme araştırmacıya zaman, para ve iş gücü açısından avantaj sağlayan ve araştırmacının hali hazırdaki ögeler arasından yeterli sayıdaki ögeyi örneklem olarak seçmesi esasına dayanır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2008).

Tablo 2.*Örneklem Grubuna Yönelik Betimsel İstatistik Sonuçlar*

Değişken		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	166	51.8
	Erkek	154	48.1
Öğrenim Görülen Üniversite	Muş Alparslan Üniversitesi	165	51.5
	İnönü Üniversitesi	155	48.4
Sınıf Düzeyi	1.Sınıf	82	25.6
	2.Sınıf	69	21.5
	3.Sınıf	95	29.6
	4.Sınıf	74	23.1
Yaşamının Çoğunluğunu Geçirdiği Yer	Şehir	74	23.1
	Büyükşehir	100	31.2
	İlçe/ kasaba	77	24.0
	Köy	69	21.5

Tablo 2’de yer alan veriler araştırmada yer alan öğretmen adaylarının %51,8’inin kadın %48,1’inin ise erkek olduğunu, öğrenim görülen üniversite bağlamında durum değerlendirildiğinde ise Muş Alparslan Üniversitesinde öğrenim gören adayların oranının %51,5 İnönü Üniversitesinde öğrenim gören adaylarının oranının ise %48,4 olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının sınıf düzeyleri incelendiğinde, 3. sınıfların %29,6’lık bir yüzdeyle en fazla orana sahip olduğu tespit edilmiştir. Son olarak öğretmen adaylarının yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yer değişkeni ise adaylarının çoğunluğunun büyükşehirlerde yaşadığını göstermektedir.

Veri toplama Aracı

Çalışmada, Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen, Üstün (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan kültürlerarası duyarlılık ölçeği kullanılmıştır. 24 maddelik ölçek 5’li likert tipinde olup 5 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin puanlanması hiç katılmıyorum 1.00-1.80, katılmıyorum 1.81-2.60, kararsızım 2.61-3.40, katılıyorum 3.41-4.20 ve tamamen katılıyorum 4.21-5.00 şeklindedir. Ölçeğin boyutları; kültürlerarası etkileşime katılım (1, 11, 13, 21, 22, 23, 24. maddeler), kültürel farklılıklara saygı duyma (2, 7, 8, 16,18, 20. maddeler), kültürlerarası etkileşimde özgüven (3, 4, 5, 6, 10. maddeler), kültürlerarası etkileşimden zevk alma (9, 12, 15. maddeler) ve kültürlerarası etkileşime özen gösterme (14, 17, 19. maddeler)’dir. Ölçeğin güvenilirliğine yönelik Üstün tarafından yapılan iki uygulamadan birincisinde ölçeğin cronbach alpha güvenilirlik katsayı .86 ikincisinde .88 bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında ise ölçeğin

cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Üstün tarafından yapılan doğrulayıcı faktör analiziyle ise ölçeğin beş alt boyuttan oluştuğu ve alt boyutların toplam varyansın %63'nü oluşturduğu saptanmıştır. Orijinalinde 24 madde olan ölçeğin faktör yük değerlerinin .19 ile .81 arasında değiştiği belirlenmiştir. 19. maddenin faktör yük değerinin .19 olması nedeniyle bu madde ölçekten çıkarılmıştır.

Verilerin analizi

Verilerin analizinde istatistik programından faydalanılmış olup hem betimsel istatistiki hem de çıkarımsal istatistiki yöntemler kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığının tespitine yönelik çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Bu kapsamda çarpıklık değeri-.373 bulunurken basıklık değeri ise .395 olarak hesaplanmıştır. Hopkins ve Weeks (1990) bu hususa yönelik normal dağılım için Skewness ve Kurtosis değerlerinin ± 3 arasında olması yeterli olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda araştırma verilerinin normal dağılıma sahip olduğu söylenebilir. Veriler normal dağılım gösterdiği için parametrik testlerden Bağımsız Örneklemeler T-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA sonuçlarına göre farklılığın kaynağının tespit edilmesi için ise Tukey HSD testinden faydalanılmıştır.

Bulgular

1. Alt probleme yönelik bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılığı ne düzeydedir?” Bu alt probleme ilişkin öğretmen adaylarının puan ortalamasını gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.

Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyleri

Değişken	$\bar{X}$	Ss
Kültürlerarası Duyarlılık	3.27	.761

Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin genel ortalamasının 3.27 aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin kararsızım aralığında olduğunu göstermektedir. Bu husus dikkate alınarak öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin ne düşük ne de yüksek olduğu söylenebilir.

2. Alt probleme yönelik bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyi cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” Bu alt probleme yönelik T-Testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.

Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Düzeylerinin Cinsiyet Değişkeni Bağlamında Farklılık Gösterip Göstermediğine Yönelik T-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p	Cohen's d
Kültürlerarası Duyarlılık	Kadın	166	84.475	8.614	318	5.372	.000	.60
	Erkek	154	76.551	16.770				

Tablo 4 incelendiğinde öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin cinsiyet değişkeni bağlamında anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($t= 5.372$ $p <, 05$). Bu boyuta yönelik ortalama puanlar incelendiğinde kadınların ortalama puanının ($\bar{x} =84.475$) erkeklerin ortalama puanından ($\bar{x} =76.551$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Etki büyüklüğüne ($d= .60$) bakıldığında ise bu farkın orta düzeyde olduğu görülmektedir. Bu husus kadınların erkeklere nazaran daha sevecen, toleranslı ve kabullenici yapısıyla açıklanabilir. Kadınların bu yapısında ise hem biyolojik cinsiyet hem de toplumsal cinsiyet faktörleri etkili olabilmektedir. Biyolojik cinsiyet, bireyin üreme sistemi anatomisi ile ikincil cinsiyet özelliklerini ifade ederken toplumsal cinsiyet ise dişil ve eril yani kadın ve erkek olmaktan farklı bir durumdur. Toplumun bireyin sahip olduğu cinsiyeti baz alarak her iki cinsten beklediği rol ve davranışların farklılık göstermesiyle açıklanabilir. Fakat hem biyolojik hem toplumsal cinsiyet arasında önemli bir bağ vardır. Nitekim kadının biyolojik cinsiyeti onun toplumsal yaşamdaki rolünü, davranışını da biçimlendirmektedir. Şöyle ki toplum kadının biyolojik özellikleri itibariyle çeşitli olgu ve olaylar karşısında daha toleranslı, yapıcı ve naif olmasını bekler. Aynı zamanda kadının temel rolünün annelik olduğu toplum tarafından kabul edilir ve bu fikir kadına da aşılır. Anne olmak ve annelik içgüdüğü ise kadının sabırlı, şefkatli ve merhametli olması üzerinde etkili olan başka bir faktör olarak karşımıza çıkar.

3. Alt probleme yönelik bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin öğrenim görülen üniversite değişkenine göre anlamlı olarak farklılık göstermekte midir? Bu alt probleme yönelik yapılan T-Testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5.

Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Düzeylerinin Öğrenim Görülen Üniversite Değişkeni Bağlamında Farklılık Gösterip Göstermediğine Yönelik T-Testi Sonuçları

Değişken	Öğrenim Görülen Üniversite	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p	Cohen's d
Kültürlerarası Duyarlılık	İnönü Üniversitesi	155	82.651	11.398	318	2.530	.000	.28
	Muş Alparslan Üniversitesi	165	78.793	15.438				

Tablo 5 incelendiğinde, öğrenim görülen üniversite değişkenine göre kültürlerarası duyarlılık düzeyinin farklılaştığı görülmektedir ($t=2.530$ $p <, 05$). Bu boyuta yönelik ortalama puanlar incelendiğinde İnönü Üniversitesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin ($\bar{x} =82.651$) Muş Alparslan Üniversitesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinde ($\bar{x} = 78.793$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Etki büyüklüğüne ($d=.28$) bakıldığında ise bu farkın küçük düzeyde olduğu görülmektedir. Araştırmanın ilgili bulgusu üniversitelerin bulunduğu illerin ulaşım imkânı, demografik ve iktisadi yapısıyla açıklanabilir. Aynı zamanda her iki ilin sahip olduğu üniversite sayısı bu durumda etkili olabilir. Malatya hem coğrafi konumu ve hem de gelişmiş karayolları sayesinde farklı coğrafi bölgelere ulaşımın kolay olduğu bir büyükşehirdir. Malatya ve Adıyaman güzergahı ile Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi arasında Malatya ve Sivas güzergahı ile Doğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgesi arasında Malatya ve K. Maraş güzergahı ile ise Doğu Anadolu ve Akdeniz bölgesi arasında rahatlıkla ulaşım sağlanmaktadır. Bu bağlamda Malatya'nın merkezi bir konumda olduğu ve farklı coğrafi bölgelerde yaşayan insanlar için köprü vazifesi üstlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ulaşım kolaylığı ise öğrencilerin üniversite seçimleri

üzerinde etkili olabilir ve farklı coğrafi bölgelerde yaşayan öğrenciler İnönü Üniversitesini tercih edebilir. Muş'un ulaşım imkânı değerlendirildiğinde ise Bingöl–Muş–Tatvan güzergahının önemli bir yere sahip olduğu fakat genel itibariyle ulaşım belirli coğrafi bölgeler arasında yoğun olduğu bilinmektedir. Bunun birlikte her iki ilin iktisadi yapısı farklılık göstermektedir. Malatya'da tarım, sanayi ve hizmet sektörü gelişmiştir. Bu husus Malatya'yı farklı kültürden bireyler için cazibe merkezi haline getirmektedir. Muş bağlamında durum değerlendirildiğinde ise ilin temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu söylenebilir. Bu durumda Muş'un nüfusunu yerli halkın oluşturduğu ve benzer kültüre sahip bireylerin birlikte yaşadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Son olarak ilgili bulgu üzerinde Malatya'nın iki üniversiteye sahip olması etkili olabilir. Mevcut durum ise her iki ildeki öğrenci sayısı üzerinde etkili bir faktördür.

4. Alt probleme yönelik bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi "Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?" Bu alt probleme yönelik Anova testi yapılmıştır. Anova testine ait sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 6.

Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyinin Sınıf Düzeyi Değişkeni Bağlamında Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Fark	Ete kare
1.sınıf	82	76.158	16.218	Gruplararası	90.88062	3	3029.354	18.696	.000	4 > 1,2	
2. sınıf	69	73.855	17.319	Grupiçi	51201.488	316	162.030			3 > 1,2	.15
3. sınıf	95	85.094	7.899	Toplam	60289.550	319					
4.sınıf	74	86.310	7.053								

Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA testi sonuçları incelendiğinde kültürlerarası duyarlılık düzeyinin sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir (F=18.696, p<.05). Ortalama puanlar incelendiğinde kültürlerarası duyarlılık düzeyi $\bar{X} = 86.310$ puan ile 4. sınıflarda en yüksek, sırasıyla bu puanı 3. sınıflar $\bar{X} = 85.94$, 1. sınıflar $\bar{X} = 76.158$ ve 2. sınıflar $\bar{X} = 73.855$ izlemektedir. Farkın kaynağı incelendiğinde ise 4. sınıflar ile 1. ve 2 sınıflar arasında 4. sınıflar lehine, 3. sınıflar ile 1. ve 2. sınıflar arasında 3. sınıflar lehine anlamlı fark saptanmıştır. Test sonucunda ulaşılan etki büyüklüğünün ise ($\eta^2 = .15$) geniş düzey olduğu görülmektedir. Araştırmanın ilgili bulgusu öğretmen adayların üniversitelerde geçirdikleri sürenin artmasına, üniversitelerde verilen eğitimin özellikle sosyal bilgiler eğitiminin niteliklerine bağlanabilir. Nitekim üniversiteler farklı şehirlerden, ülkelerden ve kıtalardan gelen insanlara ortak yaşam alanı yaratan mekânlardır. Bireyler burada farklı dil, din ve kültürden gelen insanlarla birlikte bulunma imkânı elde etmektedir. Bu husus bireylerin farklılıklara karşı hoşgörülü yaklaşması üzerinde etkili olabilmekte ve öğrenciler birbirlerine tahammül etmeyi öğrenmektedir. Bu durum ise bireylerin farklı kültürden gelen bireylerle birlikte olduğu süredeki artışa paralel olarak son sınıfta artmaktadır. Bir diğer husus ise üniversitelerdeki eğitimin pozitif bilim anlayışına uygunluğudur. Bu bağlamda öğrenciler evrensel değerler olan hoşgörü, saygı, empati ile üniversitelerde daha sık karşılaşmaktadır. Şüphesiz bu değerlerin etkinliği son sınıflarda artmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal bilgiler eğitiminin nitelikleri de mevcut bulgu da etkili olabilir. Sosyal bilgiler eğitimi bir yandan vatandaşlık eğitimi aracılığıyla bireylere ulusal

değerleri kazandırmaya çalışırken öte yanda da küresel değerleri öğrencilere kazandırmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda öğrencilere çeşitli dersler verilmektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler eğitimi kapsamında aldığı ders sayısının son sınıflara doğru artması durumu göz önüne alınarak 4. sınıflar lehine böylesi bir bulguya ulaşılmış olunabilir.

5. Alt probleme yönelik bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi “Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyi yaşamın yoğunluğunun geçirildiği yerleşim yeri değişkenine göre farklılık göstermekte midir?”. Bu alt probleme yönelik Anova testi yapılmıştır. Anova testine ait sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7.

Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyinin Yaşamın Yoğunluğunun Geçirdiği Yerleşim Yeri Değişkeni Bağlamında Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Yerleşim yeri	N	$\bar{X}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p	Anlamlı Frak	Ete kare
Büyükşehir	82	84.680	9.064	Gruplararası	6021.551	3	2007.184	11.688	.000	1 > 3,4	
Şehir	69	84.540	11.303	Grupiçi	54267.999	316	171.734			2 > 3,4	.09
İlçe/ kasaba	95	75.415	16.514	Toplam	60289.550	319					
Köy	74	76.536	13.747								

Tablo 7’de yer alan Anova sonuçları öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin yaşamın yoğunluğunun geçirildiği yerleşim yeri bağlamında farklılık gösterdiği yönündedir. ($F=11.688$, $p<.05$). Ortalama puanlar incelendiğinde kültürlerarası duyarlılık düzeyi $\bar{X} = 84.680$ puan ile büyükşehirlerde en yüksek, sırasıyla bu puanı $\bar{X} = 84.540$ puan ile şehirler, $\bar{X} = 76.536$ puan ile köyler, $\bar{X} = 75.415$ puan ile ilçe/kasabalar izlemektedir. Farkın kaynağı incelendiğinde ise büyükşehir ile ilçe/kasaba ve köy arasında büyükşehir lehine şehir ile ilçe/kasaba ve köy arasında şehir lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Test sonucunda ulaşılan etki büyüklüğünün ise ($\eta^2 = .09$) orta düzey olduğu görülmektedir. Araştırmadan elde edilen ilgili bulgu köy ve ilçe/kasabaların şehir ve büyükşehirlerle nazaran daha homojen bir yapıya sahip olmasıyla açıklanabilir. Şehir ve büyükşehirlerle doğru gidildikçe ise heterojen yapı hâkim olur. Bu kapsamda şehir ve büyükşehirlerde dil, kültür, etnik köken bağlamında çeşitliliğin köylere ve ilçe/kasabalara nazaran daha fazla olduğu görülür. Diğer bir ifade ile köyler cemaat topluluğudur. Daha kapalı ve içe dönüktür. Şehirler cemiyet topluluğudur ve etkileşimler çok yönlüdür.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Kültürü bir toplumun tüm yaşam alanlarında doğrudan ya da dolaylı olarak etkisini hissettiren toplumsal yapının devamlılığını ve ahengini sağlayan bir unsur olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Kendine has nitelikleriyle farklı toplumları birbirinden ayırma işlevine sahip olan kültür öte yandan aynı kültürel yapıya sahip bireyleri birleştirme işlevine sahiptir. Toplumların yüzyıllar süren bilgi, inanç, gelenek ve normlarının maddi ve manevi öğeler şeklinde tezahürü ile oluşan kültür toplumdan topluma da farklılık gösterir. Fakat kültürlerarası etkileşimin artmasıyla birlikte farklı toplumlar arasında benzer kültür öğelerini görmek mümkündür. Nitekim günümüz toplumları göç ve küreselleşmenin etkisiyle farklı dil, din, etnik

köken ve kültürden gelen insanların bir arada yaşadığı bir nitelik kazanmıştır. Çokkültürlü olarak ifade edilen bu yapı farklı kültürel gruplar arasında yoğun etkileşimin yaşandığı bir süreci de başlatmıştır. Bu sürecin doğru olarak yönetilememesi farklı kültürlerle karşı ön yargıları, aşağılayıcı, küçümseyici davranışları beraberinde getirir ki bu da toplumların, bireylerin huzur ve refahını olumsuz yönde etkiler. Bu durum bir problemdir. Bu problemin çözümü ise bireylerin kültürlerarası duyarlılık kazanmasıdır.

Kültürlerarası duyarlılık, bireylerin kültürel yapılarıdaki farklılıkları dikkate alarak farklı kültürlerle mensup bireylerle iletişim kurmaya yönelik olumlu bir duygu halinde olmasıdır. Bireylerin kültürlerarası duyarlılık kazanmasında etkili olan faktörlerin başında eğitim gelmektedir. Eğitim yetişen kuşakların toplumsal yaşama aktif katılmasını mümkün kılacak bilgi, beceri ve değerlerle donatılması olarak tanımlanabilir. Böylelikle geleceğin yetişkinleri eğitim süreciyle bir yandan sosyalleşirken öte yandan yaşadığı toplumun ilgi, istek ve beklentilerine de cevap verecek yeterlilikleri edinmiş olur. Kültürlerarası duyarlılıkta çokkültürlü toplumların üyelerine kazandırmak istediği bir yeterliliklerdir. O halde eğitim aracılığıyla kültürlerarası duyarlılığa sahip vatandaşlar yetiştirilebilir. Eğitim faktörü bağlamında özellikle bazı dersler amaç ve içeriği ile kültürlerarası duyarlılığı kazandırmaya uygundur. Sosyal bilgiler bu derslerden biridir. Fakat bundan daha önemli bir husus öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılık düzeyidir. Öğrencilerin kişiliğinin şekillenmesinde anne ve babasından sonra etkili olan kişiler öğretmenlerdir. İlgili çalışmada da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin kararsızlık boyutunda olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin ne düşük ne de yüksek olduğu yönünde yorumlanabilir. Oysaki sosyal bilgiler eğitimi ulusal değerlerin yanı sıra küresel değerleri de kazandırabilecek bir muhtevaya sahiptir. Böylelikle bireyler hem kendi kültürüne hem farklı kültürlerle karşı bilinçli, saygılı ve hoşgörülü yaklaşma fırsatı elde edebilir. Fakat öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık boyutunun kararsız aralığında yer alması sosyal bilgiler eğitiminin muhtevasının öğretmen adayları tarafından tam manada kazanılmadığı ya da içselleştirilemediği yönünde yorumlanabilir. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu kadın öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin erkek öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinden daha yüksek olduğudur. Etki büyüklüğüne bakıldığında ise bu farkın orta düzeyde olduğu görülmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgu kadınların daha toleranslı, hoşgörülü ve merhametli yapısıyla açıklanabilir. Bu durum ise biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki bağlamında açıklanabilir. İnsanların doğuştan getirdiği biyolojik özellikleri kadın ve erkek olarak sınıflandırılmasına yol açmaktadır. Bu durum biyolojik cinsiyeti ifade ederken toplumun bireyin cinsiyeti bağlamında bireyden beklediği rol, davranış ve sorumluluklar ise toplumsal cinsiyeti oluşturur. Kadınların yaratılışı gereği erkeklerden fiziksel olarak zayıf olması durumu toplumsal yaşamın her alanında kadının ve erkeğin farklı olarak konumlandırılmasına yol açtığı gibi toplumun her iki cinsten beklediği rol ve davranışları da farklılaştırmaktadır. Bu kapsamda kadından daha naif, ılımlı davranışlar sergilemesi ve toleranslı olması beklenir. Kadın küçük yaşlardan itibaren toplumun bu beklentisi doğrultusunda kişiliğini şekillendirir. Bunun yanı sıra kadının annelik içgüdüleri ve merhametinin de sabırlı ve hoşgörülü olması üzerinde etkisi vardır. Kadınların erkeklere nazaran farklı kültürlerle karşı daha duyarlı olmasında bu hususlar etkili olabilir. Literatür incelendiğinde araştırmanın ilgili bulgusunu

destekleyen başka araştırmalara da ulaşılmıştır. Nitekim Üstün (2011) ve Hammer, Bennett ve Wiseman (2003) tarafından yapılan araştırmalarda kadın öğretmen adaylarının kùltùrlerarası duyarlılık düzeyi erkek öğretmelere nazaran daha yüksek olarak tespit edilmiştir. İlgili araştırmalarda bu husus kadının iletişim yeteneğinin erkeklere nazaran daha iyi olması ve kadının hoşgörümlü yapısıyla ilişkilendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu Malatya İnönü Üniversitesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının kùltùrlerarası duyarlılık düzeyinin Muş Alparslan Üniversitesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının kùltùrlerarası duyarlılık düzeyinden daha yüksek olduğudur. Etki büyüklüğüne bakıldığında ise bu farkın küçük düzeyde olduğu gör÷lmektedir. İlgili bulgu üniversitelerin bulunduğu illerin ulaşım imkanları, nüfusu, iktisadi yapısı ve sahip olduğu üniversite sayısı ile ilişkilendirilebilir. Malatya coğrafi konumunun da desteklediği yapısıyla farklı coğrafi bölgelere ulaşımın rahatlıkla yapıldığı bir büyükşehirdir. Bu bağlamda farklı illerden öğrenciler ilgili üniversiteyi tercih edebilmektedir. İktisadi açıdan durum değerlendirildiği şehrin tarım, sanayi ve hizmet gibi farklı ekonomik sektörlere sahip olduğu gör÷lmektedir. Bu husus şehre dışardan göçü de mümkün kılmaktadır. Muş şehrinin özellikleri incelendiğinde ulaşımın özellikle belirli coğrafi bölgeler arasında yoğunlaştığı gör÷lmektedir. Bu husus Muş Alparslan Üniversitesini tercih eden öğrencilerin aynı coğrafi bölgelerden olmasını neden olabilmektedir. İktisadi açıdan durum değerlendirildiğinde Muş'un ekonomik yapısının tarım ve hayvancılık üzerine kurulu olduğu bu faaliyetleri de yerli halkın sürdürdüğu gör÷lmektedir. Bu durumda ekonomik yapının farklı kùltürlerle etkileşime olanak sağlayan bir yapıya sahip olmadığı söylenebilir. Son olarak her iki ildeki üniversite sayılarının farklı olduğu gör÷lmektedir. Nitekim Malatya sahip olduğu iki üniversiteyle öğrenci nüfusunun yoğun olduğu şehirlerden biridir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kùltùrlerarası duyarlılık düzeyini belirlemeyi amaçlayan araştırmada elde edilen bir başka bulgu ise kùltùrlerarası duyarlılık düzeyinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiğidir. Farkın kaynağı incelendiğinde 4. sınıflar ile 1. ve 2. sınıflar arasında 4. sınıflar lehine, 3. sınıflar ile 1.ve 2 sınıflar arasında 3. sınıflar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Test sonucunda ulaşılan etki büyüklüğüne ise geniş düzey olduğu gör÷lmektedir. Elde edilen bulgu öğrencilerin farklı kùltürle birlikte geçirdiği sürenin artması ve sosyal bilgiler eğitiminin niteliklerine bağlanabilir. Nitekim farklı kùltürlerle birlikte geçirilen sürenin artması bireye farklılıklarla birlikte yaşamayı ve toleranslı olmayı öğretebilir. Diğer yandan sosyal bilgiler eğitimi ulusal değerler kadar evrensel değerlere verdiği önemle bireyin farklı kùltürlere karşı hoşgürüsü ve empatiyle yaklaşmasını sağlayacak bir içeriğe sahiptir. Öğrenciler son sınıflara doğru bu içeriğe daha fazla hâkim olabilmektedir. Elde edilen bulgu Akın'ın (2016) çalışmasının bulgularla örtüşmektedir. İlgili çalışmada üst sınıflara doğru kùltùrlerarası duyarlılığın yükseldiği tespit edilmiştir. Akın'ın ilgili bulguyu öğrencilerin 1. sınıfta aile ortamında getirdiği kùltürün etkisi altında olmasına fakat üst sınıflara doğru bu etkinin azalmasına bağlamıştır. Bennett de (1993) bireylerin farklı kùltürleri deneyimleme durumunun artmasının kùltùrlerarası duyarlılık düzeyi üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu hususun özellikle son sınıflarda daha fazla artması durumu da düşün÷ldüğünde kùltùrlerarası duyarlılığın son sınıflara doğru artmasının olağan bir durum olduğu söylenir.

Araştırmadan elde edilen son bulgu kùltùrlerarası duyarlılığın yaşamın çoğunluğunun geçirildiği yerleşim yeri değişkenine göre farklılık gösterdiğidir. Farkın kaynağı incelendiğinde büyükşehir ile köy ve ilçe/kasabalar arasında büyükşehir lehine, şehir ile köy ve ilçe/kasabalar arasında şehir lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Test sonucunda ulaşılan etki

büyükliğünün ise orta düzey olduğu görülmektedir. Mevcut bulgu şehir ve büyükşehirlerde farklı kültürlerden bireylerin ilçe/kasaba ve köylerden daha fazla olmasıyla açıklanabilir. Nitekim ilçe/kasaba ve köylerde yaşayan bireylerin genel olarak aynı kültürün üyesi olduğu görülmektedir. Şehir ve büyükşehirler kozmopolit yapısıyla farklı kültürden bireylerle iletişimi mümkün kılmakta böylelikle bireylerin farklı kültürlere karşı duyarlılığı artmaktadır. Araştırmanın ilgili bulgusu Süzer'in (2020) çalışmasının bulgularıyla örtüşmektedir. İlgili araştırmada il merkezlerinde yetişen öğrencilerin kültürlerarası duyarlılık düzeyi ilçe ve köylere oranla daha yüksek bulunmuştur. Süzer (2020) bu durumu şehir merkezlerinin farklı kültürlere ev sahipliği yapmasına bağlamıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde şu önerilerde bulunabilir

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin artırılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında yer alan ders içerikleri kültürlerarası duyarlılığı artıracak nitelikte yeniden düzenlenebilir.
2. Kültürlerarası duyarlılığın önemine yönelik üniversitelerde konferanslar düzenlenip bilgilendirme faaliyetleri yapılabilir.
3. Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyinin yükseltilmesi maksadıyla yurt dışı eğitim programlarının sayısı ve kapsamı artırılabilir.
4. Üniversitelerdeki yabancı öğrenci ve akademisyen sayısı artırılabilir.
5. Erkeklerin kadınlara nazaran kültürlerarası duyarlılık düzeyi ortalamasının daha düşük olduğu durumu göz önünde bulundurularak bu hususun toplumsal, psikolojik ve sosyolojik sebepleri araştırılarak çözümler üretilebilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için Muş Alparslan Üniversitesi Rektörlüğü, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan (17/06/2011 tarihli 14550 sayılı) etik izin alınmıştır.

Kaynakça/References

- Akın, E. (2016). Türkçe öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Siirt Üniversitesi örneği) *Turkish Studies*, 11(3), 29-42. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9276>
- Aksoy, Z. (2012) Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Alioğlu, N. (2011). İnanna'dan Leyla'ya: Kültürlerarası iletişim bağlamında doğum ve ölüm. N. Mora (Ed.) *Kültürlerarası iletişim bağlamında insana dair duygular ve ritüeller* içinde (47-76) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Banks, J. A. (2009). *The Routledge international companion to multicultural education*, NewYork: Routledge.
- Bennett, M. J. (1986). A developmental approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*, 10(2), 179-196. [https://doi.org/10.1016/0147-1767\(86\)90005-2](https://doi.org/10.1016/0147-1767(86)90005-2)
- Bennett, M. J. (1993). Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity. In R. M. Paige (Ed.), *Education for the intercultural experience* (2nd ed., pp. 21–71). Yarmouth, ME: Intercultural Press.
- Bhawuk, D. P. S., & Brislin, R. (1992). The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism. *International Journal of Intercultural Relations* 16, 413-436. [https://doi.org/10.1016/0147-1767\(92\)90031-0](https://doi.org/10.1016/0147-1767(92)90031-0)
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Chen, G. & W. J. Starosta (2000). The Development and Validation of the Intercultural Sensitivity Scale. Annual Meeting of the National Communication Association, 8-12 November 2000. Seattle.
- Chen, G. M. ve Starosta, W. J. (1997). A review of the concept of intercultural sensitivity. *Human Communication*, 1, 1-16. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED408634.pdf>
- Chen, L. (2021). An analysis of American multiculturalism. *Journal of Contemporary Educational Research*, 5(3). 10.26689/jcer.v5i3.1940
- Erden, M. (2000). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erdoğan, B. (2018). *Sınıf öğretmenlerinin kültürlerarası duyarlılıkları ve çocuk haklarına yönelik tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ersoy, E. (2020) Kültür ve toplumsallaşma süreci. Ü, Şentürk (Ed.) *Sosyoloji* içinde (272-298) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Fritz, W., Graf, A., Hentze, J., Mollenberg, A., & Chen, G. M. (2005). An examination of Chen and Starosta's model of intercultural sensitivity in Germany and United States. *Intercultural Communication Studies*, 14 (1), 53-64. <https://web.uri.edu/iaics/files/05-Wolfgang-Fritz-Andrea-Graf-Joachim-Hentze-Antje-Mollenberg-Guo-Ming-Chen.pdf>
- Fritz, W., Möllenberg, A., & Chen, G. M. (2002). Measuring intercultural sensitivity in different cultural contexts. *Intercultural Communication Studies*, 11(2), 165-177.
- Garcia, J., & Michaelis, J. U. (2001). *Social studies for children: A guide to basic instruction* (12th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

- Gündoğdu, R. (2013). Sosyalleşme ve sosyalleşme süreci. H. Coşkun (Ed.) *Sosyal Psikoloji* içinde (215-238), İstanbul: Lisans yayıncılık
- Gürler A. (2005). *Çocuğun suça yönelmesinde aile faktörünün ve akran gruplarının rollerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hammer, M. R., Bennett, M. J., & Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International journal of intercultural relations*, 27(4), 421-443.
- Hopkins, K. D., & Weeks, D. L. (1990). Tests for normality and measures of skewness and kurtosis: Their place in research reporting. *Educational and Psychological Measurement*, 50(4), 717-729.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk millî kültürü* (14. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi* (33. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kayabaşı, C. & Kayabaşı, U. (2021). İsveç'te çokkültürlü eğitim. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 7(31).
- Köktürk, M. (2006). *Kültürün dünyası*. Ankara: Hece Yayınları.
- Malinowski, B. (1992). *Bilimsel bir kültür teorisi*. S. Özkal (Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Mizonu, K. (2021) Multiculturalism in Australia: Migration policy and its economic benefits. *中英文学*, 41(1), 60-81.
- Morris, N., T. (1976). A method for developing multicultural education programs: an example using Cahuilla Indian oral narratives. *Retrospective Theses and Dissertations*. Paper 5692.
- Ozankaya, Ö. (1992). Ulusal toplumun ve ulusal kültürün kurucu öğeleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 3(10).
- Özdemir, İ. (2011). Kültürlerarası İletişimin Önemi. *Folklor/Edebiyat*, 17(66), 29-38.
- Parekh, B. (2002). Çok kültürlülüğü yeniden düşünmek: Kültürel çeşitlilik ve siyasi teori. Tanrıseven, B. (Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Sapir, E. (1924). Culture, genuine and spurious. *American Journal of Sociology*, 29(4), 401-429.
- Süzer, M. S. (2020). *Üniversite öğrencilerinde kültürlerarası duyarlılık ve özgüven algısı arasındaki ilişki: Çağ üniversitesi örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taylor, C. (1994). The politics of recognition. In C. Taylor, K. A. Appiah, S. C. Rockefeller, M. Waltzer, & S. Wolf (Eds.), *Multiculturalism: Examining the politics of recognition* (pp. 25–73). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Taylor, E. B. (2016). *Kültür Bilimi*. E. Bilgiç (Çev.) *ViraVerita E-Dergi*, (4), 91-110.
- Üstün, E (2011). Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve Etnik merkezilik düzeylerini etkileyen etmenler (Yüksek Lisans Tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vatandaş, S. (2020). Sosyalleşme ve sosyalleşmenin sosyal medya mecralarındaki anlamsal ve işlevsel dönüşümü. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 813-832. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.675531>

- Wiseman, R., L. (2002) Intercultural Communication Competence, (Ed) William B. Gudykunst and Bella Mody, Handbook of International and Intercultural Communication (Second Edition), California, Sage Publications, 207-224
- Yücel, H. & Bourse, M. (2017). *Kültürel çalışmalarını anlamak*. H. Yücel (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zarrillo, J. J. (2004). Teaching elementary social studies principles and applications. (2nd ed.). New Jersey: Prentice Hall.

İletişim/Correspondence

Dr. Öğr. Üyesi Ülkü ULUKAYA ÖTELEŞ
u.ulukaya@alparslan.edu.tr